

A média szerepe a gyermekek életében

Ez a tanulmány a médiapedagógia területére enged rövid betekintést azért, hogy a kisiskolás gyermekek fejlesztésével, nevelésével foglalkozók gyakorlatban használható alapokat szerezzenek, valamint felkészülhessenek korunk egy új nevelési kihívásának megválaszolására.

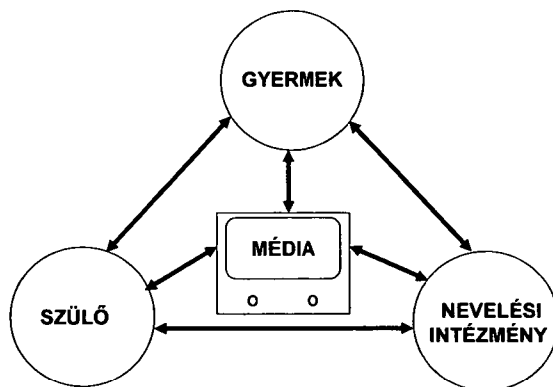
A médiapedagógia fiatal tudományág. A média – rendszereinek rohamos elterjedésével a 20. század végétől – igen hatásos versenytársa lett az iskolának, a nevelésnek. Küldetése hasonló az iskoláéhoz: ismereteket közvetít, magatartási mintát nyújt, szocializál, alakítja, formálja értékbefogadó képességünket, személyiségünk egészét. Am hatásrendszerében nem egyértelműen pozitív, széleskörűen elfogadott tartalmak közvetítésére is vállalkozik a nézettségi verseny megnyerése érdekében.

A gyerekek különösen védtelenek a média és ezen belül elsősorban a televízió, az Internet hatásaival szemben. A gyermekek védelme a káros hatásoktól a szülőknek, pedagógusoknak szép nevelői küldetése. A médiapedagógia módszerei a tudatos médiahasználati szokások kialakítását, vagyis médiával médiára a nevelést szolgálják.

A gyermek nevelő környezete

A lakás, a szomszédság, a környék alapos megismerése után a természetes kíváncsisága, tudásvágya a tágabb környezet, a világ felfedezésére készíti a gyermeket. Az emberi létfeltételek biztosításában nélkülözhetetlen természeti környezet, a kényelmes élet élésének lehetőségét nyújtó technikai környezet, a humanizált emberi kapcsolatok megteremtését lehetővé tevő társadalmi környezet ezt a célt szolgálja. A gyermek kötődései személyekhez, tárgyakhoz, jelenségekhez gyorsan, aktuálisan változnak. Az ismétlődő környezeti hatások a három környezetből eredően alakítanak ki az emberekben szokásokat, szokásrendszereket /habitust/.

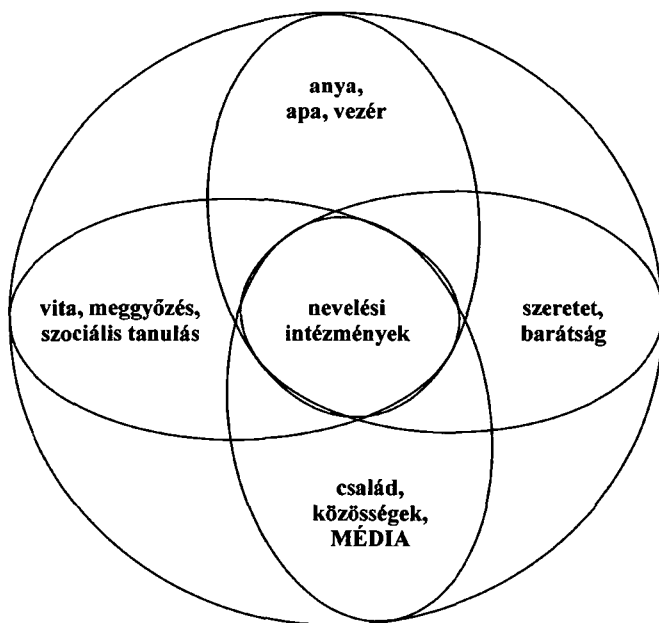
A személyi kötődések átrendeződése, súlypontjának megváltozása oda vezet, hogy a gyermek igényli és élvezi a kortársak társaságát. A családi környezet után új szocializációs tartalmak elsajátítására adódik lehetőség az iskolában. A szülők és az iskola közé megjelenése után viszonylag gyorsan beékelődött a média a maga erőteljes hatásrendszerével.

A szülő-gyermek-nevelési intézmény zárt háromszög harmonikus viszonyt jelez a résztvevők között. Bármely két szereplő funkcionális kapcsolata esetén szükségképpen megtalálja a harmadikat.

A médiával bővült hatásrendszer belülről nyitott, és külön-külön hat a befogadókra, nem vonva be hatókörébe a másik két nevelési tényezőt. Az eredmény az, hogy a média elidegeníti egymástól az egyébként természetes nevelési „szövetségeket”. Elindul a zárt és a nyitott hatásrendszer versenye. Nem kétséges, hogy ebben a versenyben ki vagy kik lesznek a vesztesek. A szülők, a tekintélyi személyes varázsa fokozatosan csökken. A családi nevelésben bekövetkezik egy váltás. A konfliktusokat kerülendő, külön televíziót, számítógépet kap a gyermek a saját szobájába. „...Európában a magyar szülők a legközönyösebbek, őket érdekli legkevésbé, hogy mit néz a gyerek, ugyanakkor a magyar gyerek tévézik a legtöbbet a kontinensen. A saját tévéjén, egyedül.” (<http://index.hu/kultur/media/gyerek9413>)

A nevelő környezet elemei

A gyermek nevelő környezetének középpontjában a nevelési intézmény áll. Személyes kapcsolatok, közösségi lét, magatartás- és tevékenységformák gyakorlása teszi ki a fejlesztő tevékenység nagy részét. Ha a mintaadó elemek száma a médiával nő, a közvetlenséget felváltja a személytelenség, a virtualitás. Ez a lehetőség és metódus más irányba képes terelni a gyermekek szellemi, erkölcsi és testi fejlődését. A családi életet irányító anya, apa szerepe a gyermeki személyiség fejlesztésében minimálisra csökken. A növekedő gyermek a kortárs csoportban találja meg a követni kívánt vezért. Az itt folyó tevékenység is szembe mehet a családi és az iskolai nevelés céljaival. Ezt a hatást a televíziós adások és az Internet kommunikációs lehetőségei erősíthetik.

A média nagyon erősen befolyásolja a példakép- és eszményképválasztást. A könnyen hírnévhez és anyagi javakhoz juttatott sztárok közül kevés állja meg a helyét. Magatartásuk, műveltségük fejlesztésre, karbantartásra szorul...

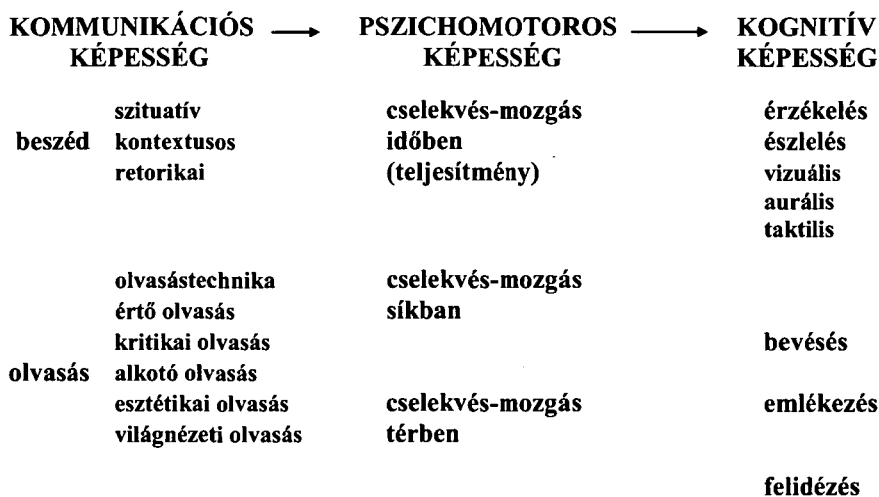
A szocializáló hatások személyessége elengedhetetlen, hogy értékes, minőségi emberi kapcsolatok, kulturált vitakészség és konfliktuskezelés alakuljon ki a felnövekvő nemzedékekben. Ennek a célnak hosszú idő óta a nevelési intézmények tudnak megfelelni a gyermek érdekében szeretettel végzett állandó ellenőrző, értékelő-megerősítő gyakorlatokkal.

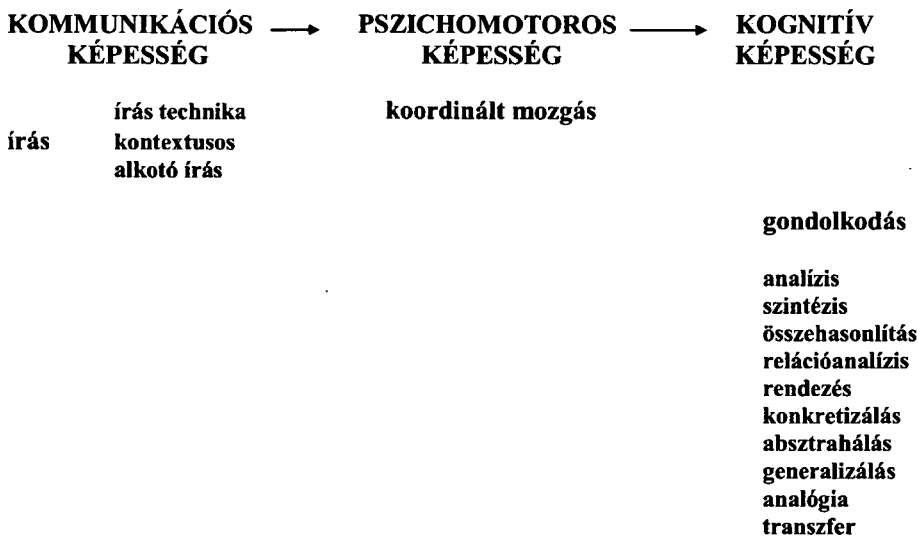
A média és az alakuló személyiség

A kialakuló személyiség képességei egymásra épülnek. Az egymás mellett megjelenő csoportok is hierarchiát mutatnak. Időrendben a kommunikációs képességek kialakulásának menete a beszéd, az olvasás, az írás-rajzolás. A média hatására sajátos kommunikációs megismerési feladat vár a gyermekre. A film nyelvezetének elsajátításáról van szó. A rajzfilmek megjelenítési formája nem igazán segíti a játékfilmek megértését. A nagy közvetítési sebesség mellett a filmtrükkök, a négy (három téri és az idői) dimenzió megértésében is segítségre szorul a gyermek. Ezért is indokolt az együttes „médiafogyasztás” tapasztaltabb, a várható tartalmat és a közvetítési formát ismerő nagyobb testvérrel, felnőttel. Az egyirányú kommunikáció sajnos nem képes segíteni a gyermek beszédképességének fejlesztését. Műsor nézés közben általában hallgatásra vannak ítélve a fiatal nézők.

A kommunikációs képességcsoport az alapja a pszichomotoros és a kognitív képességeknek is. Az egyes képességfaktor alapképességeinek kialakulását-fejlődését segítik, motiválják, aktivizálják és megerősítik a média alkalmas tartalmi, közvetítési. A fejlesztés feltétele az, hogy a médiális hatás a gyermek értelmi és mentális fejlettségi szintjének megfelelő legyen. Ez vonatkozik az információközlés absztrakciós szintjére is. A fejlődéshez a motivációt a gyermek kíváncsisága, fejlődési vágya adja. A pszichomotorikus képességek fejlődését az utánzási készítés indítja be és folyamatosan biztosítja. Utánozzák a nekik tetsző szereplők mozdulatait, dramatizálják társaikkal a látott eseményeket, történéseket. A felnőttek dicsérete, megerősítő megnyilvánulásai a gyermeknek örömet okoznak. A látott és hallott műsorok, mesék megbeszélései fejlesztik a megismerő (kognitív) képességét, gondolkodását, képzeletét és valóságérzetét erősítik. Legalkalmasabbak erre az ismeretterjesztő műsorok, tartalmas vetélkedők.

A SZEMÉLYISÉG mint a képességek rendszere

A média hatása a gyermekek életére

A média, amint azt az előbb megállapítottuk, nagyhatású nevelési tényező. Az értékek, a kultúra közvetítésével, átszarmaztatásával fejti ki szüntelen hatását. Ez létének és szerepének pozitív oldala. De mi is az az érték, amit az ember és a környezete hordoz, megjelenít?

„Olyan produktum, amely kettős funkciót tölt be. Egyrészt hozzájárul a szűkebb és tágabb emberi közösségek fejlődéséhez, tehát rendelkezik egy határozott közösségfejlesztő funkcióval; másrészt elősegíti az egyén fejlődését, azaz individuális fejlesztő funkciót is betölt.” (Zrinszky, 2002. 105. p.)

A kommunikációs képességek fejlesztésében kiemelt szerepe van a médiának. Mintát kellene adnia a szép magyar beszéd, a választékosság, a tiszta kiejtés terén. A hagyományok tisztelete, a néprajzi vonatkozású adások közvetítése a magyar kultúra továbbélésének a záloga. A népdalok, a népi játékok kivesznek, elfelejtődnek, ha a hagyományörzést nem szorgalmazza a többi között a rádió és a televízió. Az igényesen szerkesztett, válogatott tartalmú műsorok formálják a gyermek esztétikai érzékét, ízlését. A mintaadás ezen a téren kötelessége a nevelő környezet minden szereplőjének.

A gyermeki /ön/tevékenység úgy fejleszti a személyiséget, ha az objektív érték szubjektív válik, amikor az saját célt és motívumot alakít ki először külső irányítással. Az önálló értékválasztáshoz innen vezet az út a műveltség gyarapításával. Ez a folyamat segíti a tanulás megszerettetését is az élethossziglan történő tanulás igényéhez, elfogadásához.

A személyiségfejlesztés célja a m ű v e l t s é g megalapozása és minél magasabb fokra fejlesztése, amely egyszerre ismeretrendszer, gyakorlati alkotóképesség és magatartásforma. A gyermeki személyiség alapképességeinek kialakulását-fejlődését segítik, motiválják, aktivizálják és megerősítik a média alkalmas tartalmai, közvetítései. A fejlesztés feltétele az, hogy a médiális hatás a gyermek értelmi és mentális fejlettségi szintjének megfelelő legyen. Ez vonatkozik az információközlés sebességére is. A fejlődéshez a motivációt a gyermek kíváncsisága, fejlődési vágya adja. A pszichomotorikus képességek fejlődését az utánzási késztetés indítja be és folyamatosan biztosítja.

A látott és hallott műsorok, mesék megbeszélései fejlesztik a gyermek megismerő (kognitív) képességét, gondolkodását, képzeletét és valóságérzetét. Minden személyes és média-kommunikációs helyzet, hatás a kisgyermek műveltségének megalapozását szolgálja.

Fontos megemlíteni azokat a legnézettebb műsorokat, melyek leginkább (negatív) hatással vannak a gyermekekre. A reklámokról van szó. Kósa Éva és Vajda Zsuzsanna szerint a reklám nem más, mint „Korunk egyik legnagyobb befolyással rendelkező kulturális terméke, amelynek – mint a bírálatok számtalanszor kiemelik - nemcsak a fogyasztásban, hanem az emberi kapcsolatokban, az életmód formálódásában, a férfi-női viselkedés alakításában is nagy szerepe van.” (Kósa-Vajda, 1998. 56. p.)

Nagyon erős hatást gyakorol, egyfajta színes világot jelenít meg, és így magával ragadja a nézőt. A reklámok célja elsősorban az, hogy minél többet fogyasszanak. Azonban a döntést a szülők hozzák meg. Nincs hatásosabb eszköz, mint a gyermek könyörgése az áhított termék után. A gyermekek megpróbálják kiharcolni szüleiknél a reklámozott termékeket, és mindent megtesznek annak érdekében, hogy elérjék céljukat. És ezt tudják a reklámkészítők is! Emiatt rengeteg családi konfliktus alakul ki szülő-szülő és szülő-gyermek között.

A szülők és a pedagógusok szerepe a médiaértés alakításában

A gyermekek sokszor nem értik vagy félreértik a tv-ben, a médiában látottakat, hallottakat. Elengedhetetlenül fontos a szülők közvetítő szerepe a gyermekek médiahasználati szokásainak tudatos kialakításában. A gyermek számára a feldolgozatlan élmények, a meg nem értett jelenetek, cselekmények káros hatásúak.

A médiaértés elősegítésének leghatásosabb és a leginkább kívánatos formája a műsorok együtt nézése. A médiahasználati stratégiával rendelkező szülők fokozatosan szoktatják rá gyermekeiket az önálló, tudatos informálódásra, szórakozásra. A segítő, támogató szülői tájékozódásról és tájékoztatásról nem érdemes lemondani. A gyermek szobájában elhelyezett televízióra, Internet hozzáférésre fokozott figyelmet kell fordítani.

Gyermekeink ma egy adott technikai környezetbe születnek bele. E környezet szocializáló hatását, erejét csak felnőtt segítségével képes a kisgyermek saját hasznára fordítani. A társadalom különböző intézményei is törekednek arra, hogy az emberek felkészülhessenek az információs társadalomban való értelmes élet élésére. Természetes, megszokott lesz a gyermekek számára minden, amivel életükben találkozhatnak: otthon, utcán, autóbuszon és tágabb környezetükben. Az informálódás így igencsak időigényes és időhöz kötött. A szülők és a pedagógusok lehetősége és egyik kiemelt kötelessége a rájuk bízott nevelteket bevezetni az idővel való helyes gazdálkodás rejtelmeibe.

A gyermekekkel foglalkozó felnőttek feladata a médiumok tudatos alkalmazására nevelés is. Ez azt jelenti, hogy meg kell ismertetni otthon és az iskolában a médiumokat, a médiát és azok informáló képességét. Van egy nehezebb pedagógiai küldetésük is: megláttatni a média problémáit, manipulatív jellegét és helytelen használatának káros hatásait. A szülők és pedagógusok véleménye nem mindig egyezik meg ebben a kérdésben.

A harmadik feladat a nevelőhöz, mintaadóhoz méltó tennivaló, mégpedig az értékválasztás irányítása, segítése. A választás, a válogatás eredményessége függ a válogató példaadástól, felkészültségétől, jellemétől, izlésvilágától. A válogatást segítő eszközök és lehetőségek a rádió- és televíziós műsorismertetések, előzetesek, ajánlók. Hasznosak a válogatáshoz a megjelent kritikák, nézői-hallgatói vélemények.

Következzenek ezután olyan javaslatok, amelyek véleményünk szerint a kisgyermekek érdekeit, fejlődését szolgálják médiával befolyásolt világunkban. Lehetőség szerint a gyermekeknek szóló műsorokat nézzük együtt. Szakítsunk időt erre. Így lesz közös élményanyagunk, beszélgetési témánk otthon és az iskolában. Gyermekekkel közösen tudunk ebben az esetben

a műsorok között szelektálni, válogatni, ha van ismeretünk az aktuális sorozatokról, rajzfilmekről, történetek hőseiről.

Ha mód van rá, ugyanazt a műsort nézzük meg televízióban, /báb/színházban, és hasonlítsuk össze, beszéljük meg a látottakat. Ha könyvben is megjelent, akkor olvassuk el gyermekeinknek az írott változatot is.

Fontos, hogy gyermekeink érdekében tudjunk lemondani megtekinteni vágyott felnőtt műsorról, előadásról. Ne utasítsuk el, ha ez idő alatt velünk szeretne lenni! Fogadjuk el a gyermek ajánlásait műsorra, olvasnivalóra, moziműsorra nézve, ha az neki való.

Előre szervezzünk mozgásos, szabadban eltöltendő általa kedvelt programokat olyan műsorok idejére, amelyeket nem szeretnénk, hogy a kisgyermek lásson.

Ajándékozzunk könyvet, mozi-, színház- vagy koncertjegyet születésnapra vagy hasonló alkalmakra. A rászoktatás később megtérül. Ha nagyobbak lesznek a gyermekek, majd viszonozzák ezt a gesztust.

Vonjuk be a gyermekeket a házimunkába. Nagy örömet okozunk nekik azzal, hogy olyat csinálhatnak, mint a felnőttek. Úgy is lehet azt együtt csinálni, hogy elveszíti munka jellegét.

Olvassunk vagy nagyobb testvérrel olvassunk könyvet, majd beszéljük meg. Foglalkozunk állást a szereplők tetteiről, magatartásáról, viszonyulásáról. Készíttessünk olvasónaplót kedvenc könyveikről, olvasmányaikról! A felnőtt is lejegyezheti gondolatait mintegy mintát adva a tartalomra és a formára.

A gyermek gyűjtőgető igényét engedjük kialakulni, kibontakozni. Készítsünk közösen a gyűjteményéből otthon „kiállítás”.

Nyiralásról, kirándulásról a gyermek segítségével állíthasson össze fotóalbumot vagy digitális kép- és prospektusgyűjteményt.

A pedagógusok javasoljanak néznie: tv műsort, DVD-t, mozifilmet, kiállítás stb.

A média az erotikát, szexualitást a nézettség fokozása érdekében túlhangsúlyozza. Helyére kell tenniük ezt a kérdéskört a szülőknek és a pedagógusoknak. A szülői értekezleten érdemes egyeztetni és ismertetni a gyermekekkel megbeszélni kívánt témát. A pedagógusok ajánljanak könyvet, DVD-t, televíziós műsort. Ha a beszélgetés elindul a szülők és a gyermekek között, akkor otthon és az iskolában összehasonlíthatunk korábbi és mai felvilágosító könyveket, ifjúsági folyóiratokat. Nézzük meg együtt, miről kérdezik e témában legtöbben az internetes szakértőket.

A felnőtt aktuális találékonysága, alkotóképessége, empátiája megoldja azokat a helyzeteket, amelyekben felismeri a gyermek hosszútávú érdekeit.

Záró gondolatok

Gyermekeink személyiségére a kommunikációs hatások minősége, mennyisége és eredete meghatározó. Beleszületnek egy szubkultúrába, amely tartalmazhat emberi, információtechnikai és egyéb elemeket.

A média nem szabad, hogy a személyes fejlődéstől-fejlesztéstől elvonja a figyelmet, az időt és a lehetőséget. A gyermeknek, hogy fejlődjön, megfelelően táplálkoznia, mozognia és pihenni kell az ember bioritmusa szerint. Figyelmét, értelmét és szellemét állandóan foglalkoztatni kell. Erre legalkalmasabb és legfejlesztőbb forma a személyes kontaktus, párbeszéd, együttes tevékenység.

Végül megfontolásra ajánlom Kodály Zoltán szavait minden szülőnek, pedagógusnak és gyermeknek:

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egy-kettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának.

Csak az a mienk igazán, amiért megdolgoztunk, esetleg megszenvedtünk.”

IRODALOM

- Kósa Éva – Vajda Zsuzsanna (1998): Szemben a képernyővel. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó
- Lappints Árpád (1998): Az értékekre alapozott nevelési modell megalkotásának szükségessége és esélyei. Új Pedagógiai Szemle, 1998/ 6.
- Lénárd Ferenc (1979): A képességek fejlesztése a tanítási órán, Tankönyvkiadó, Budapest
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2006): Gyermeklélektan. Tizenötödik kiadás, Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest
- Molnár Péter (2007): A nevelés technológiája. In: Dombi Alice-Oláh János-Varga István szerk.: A nevelélmélet alapkérdései. APC-Stúdió, Gyula, 153-165 p.
- Molnár Péter (2004): Honismeret és nevelés. Módszertani Közlemények, 2004. 1. 39-44.
- Nagy Andor (2007): A médiumok értékőzvetítő, személyiségalkító szerepe és lehetősége. In: Dombi Alice-Oláh János-Varga István szerk.: A nevelélmélet alapkérdései. APC-Stúdió, Gyula, 81-99.
- Nagy József (2000): XXI. század és nevelés. Osiris Kiadó, Budapest
- Zrinszky László (2002): Nevelélmélet. Műszaki Könyvkiadó, Bp.
<http://index.hu/kultur/media/gyerek9413/> Letöltés: 2010. március 6.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „gépelt”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető kettes sortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közérthetőség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfelelőzéséről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásoktól lehetőleg tekintsünk el.

Azoktól a szerzőktől, akik megfelelő feltételekkel rendelkeznek, számítógéppel írt kéziratot kérünk lemezen és nyomtatva is.

Nagyon fontos, hogy külön lapra írják föl *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét, valamint irányítószámot lakcíkjüket*.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk. Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem őrzünk meg és nem is küldünk vissza.